
Ana María Cano González, Jean Germain i Dieter Kremer (eds.) (2020). *Dictionnaire historique de l'anthroponymie romane. Patronymica Romanica (PatRom). Volume III/2. Les animaux (2e partie). Les oiseaux, poissons et invertébrés*. Berlin/Boston: De Gruyter.

L'arribada d'aquest nou volum del diccionari PatRom és una bona notícia per a tots els qui ens dediquem a l'onomàstica, i en aquest cas, ens sentim doblement afortunats per tal com la revisió final d'aquest volum es va fer en plena pandèmia, amb les dificultats que això comporta. D'entrada, doncs, cal agrair als editors i curadors de l'obra que hagin fet aquest esforç per no endarrerir-ne massa la publicació. El darrer volum d'aquesta obra magna de caràcter panromànic continua amb l'estudi dels antropònims derivats de noms d'animals. El volum precedent (2015) era dedicat als mamífers. I el present, als ocells, als peixos, als rèptils, als insectes i als invertebrats. Les entrades relacionades amb els ocells representen un 75%; les relacionades amb els insectes i els invertebrats, un 18%; i les relacionades amb els peixos, un 7%. [Recordem que els dos primers volums eren dedicats a l'home i les parts del cos humà (2004), i a les particularitats físiques i morals (2018)].

Com s'indica en la introducció, els lemes d'aquest volum foren treballats en la fase inicial del projecte i han estat adaptats a l'estructura definitiva dels lemes. Per això en les entrades es retroben noms d'antics col·laboradors del PatRom, com Beatrice Schmid, Claudia Maas-Chauveau, Norbert Weinhold, Enzo Caffarelli, Gianluca D'Acunti, Jean-Pierre Chambon, Eva Buchi, Marie-Guy Boutier, Catherine Hanton, Esperança Piquer, Rodica Suflețel. El volum conté 38 lemes que donen lloc a 61 articles, entre els quals esmentem, a tall d'exemple, els de GALLUS/GALLUS (NP), GALLĪNA, CŌTURNIX, COTURNĪCULA, COLUMBUS/COLUMBUS (NP), COLUMBA/COLUMBA (NP), PALUMBUS/PALUMBUS (NP), PALUMBA/PALUMBA (NP), TRUCTA, FORMICA, FORMICULA, etc.

Com és sabut, aquesta obra és un diccionari antroponímic peculiar en el sentit que els noms propis no tenen entrada, ni tampoc hi ha un índex al final de cada volum que permeti recuperar directament la informació relacionada amb un determinat cognom. De manera que si volem saber si en el present volum s'esmenta el cognom català *Bec* (< *BECCUS), haurem de buscar-lo en l'entrada corresponent al seu ètim llatí, *BECCUS 'bec', i allà trobarem una excel·lent explicació de tots els derivats panromànics de caràcter antroponímic que aquest substantiu llatí va produir. I és que el diccionari PatRom no és concebut com una obra de consulta per conèixer l'etimologia de determinats cognoms, sinó que és concebut per explicar, des d'una perspectiva panromànica, l'empremta que determinades formes llatines han deixat en l'antroponímia romànica. D'aquí que les entrades corresponguin als ètims llatins i no als cognoms romànics. Cada entrada, és doncs, una lliçó de



gramàtica històrica panromànica bastida a partir d'una metodologia rigorosa que es basa en l'estudi d'un corpus antroponímic provinent de formes antigues i contemporànies. Recordem que les fonts bibliogràfiques s'especifiquen en el primer volum de la col·lecció.

Prenem com a exemple l'article en què s'esmenta *Rossinyol*, cognom català ben conegut, per explicar l'estructuració de cada lema, que a primera vista pot semblar una mica complicada. El lema etimològic sempre correspon a l'entrada de cada article; en el nostre exemple, *LUSCINIOLUS 'rossinyol' (llatí vulgar). I cada article descriu els processos que expliquen lingüísticament i justifiquen semànticament la formació dels cognoms derivats en les llengües i varietats romàniques. Primerament, trobem un comentari general en el que s'indiquen les principals tendències romàniques lexicològiques i antroponímiques. En el nostre exemple, s'indica que *LUSCINIOLUS és una forma del llatí vulgar (en llatí clàssic, LUSCINIOLA, LUSCINIA, LUSCINIUS) que es propaga en romànic principalment a través del lexema provençal *rossinhol*, «sens doute sous l'influence de la langue des troubadours», fruit de la dissimilació de la líquida inicial (**rusciniola*, **ruscinia*, *roscinia*). No es constata l'ús de la forma llatina amb caràcter antroponímic. «Si les lexèmes galiciens *rousinol* et *reiseñor* (DRAG) n'ont pas eu de prolongement dans l'anthroponymie, il n'en va de même en asturien avec les variantes *reiseñor*, *ruinseñor*, *ruiseñor* (DALLA 1045; 1088) qui ont généré un certain nombre de noms de personne asturienléonais, qui n'ont toutefois pas survécu dans l'anthroponymie contemporaine. Quant au terme catalan *rossinyol*, il a été utilisé comme surnom et ensuite s'est fixé comme NF (sous diverses variantes graphiques *Rusiñol*, *Russiñol*, *Russinyol*, *Rossiñol*, *Rosiñol*)». I a continuació es comenta les diferents evolucions que ha tingut en el domini gal·loromà. Quant a la motivació, es degué aplicar inicialment a les persones que cantaven bé o els agrada el cant, i, també es podia aplicar amb sentit irònic, com sembla que es documenta aplicat a un tartamut. Per metonímia, podia designar un criador d'aquests ocells. I es comenta també la presència d'aquest nom en la microtoponímia francesa.

Seguidament, comença l'anàlisi de les formes organitzades segons la tipologia formal. En el nostre exemple només n'hi ha dues: les formes simples (I) i les formes derivades (II). Així, el codi I.0. indica les formes derivades de l'ètim llatí: port. *rouxinol*; ast. *reiseñor*, *ruinseñor*, *ruiseñor*; cast. antic *rosignol*, cast. actual *ruiseñor*; cat. *rossinyol*, occ. antic *rossinhol*, *rosinhol*; occ. actual *roussignou*, *roussignol*; fr. antic *losseignol*, *louseignol*, fr. *rousigneul*, fr. *rossignol*, etc.). I a continuació es posen els antropònims corresponents que apareixen en la documentació antiga, sempre ordenats per àrees lingüístiques: IB-21 (Astúries y Lleó), IB-31 (Catalunya), IB-32 (Balears), IB-33 (País Valencià). El codi I.0.3. indica les formes antroponímiques que presenten un determinatiu aglutinat, normalment l'article. El codi I.0.4. [DÈ +] indica les formes precedides de la preposició de.



Seguidament, els codis II.(+ -ELLU).0., II.(+ -ITTU).0., II.(+ -ŌNE).0.; II.(+ *-WALD-).0. donen pas als antropònims que presenten els derivats romànics d'aquests sufixos llatins (per ex. *Garsio Rossignol* (GR-22); *Rossignolet* (GR-31); *Rossignon* (GR-25); *Rossignaud*).

L'article va acompanyat de tres mapes que ajuden a entendre la distribució de les variants: el primer indica la distribució de les formes catalanes *Rusiñol* i *Rosiñol*; el segon mostra la distribució de les variants italianes *Usign(u)olo* i *Usignoli*; i el tercer, la distribució de la forma *Rossignon* a França i Valònia.

Com els altres volums publicats és, doncs, una obra interessant que ajuda a comprendre el procés cognitiu pel qual determinats noms comuns van passar a emprar-se com a noms propis. I en la mesura que es connecten els resultats diversos que tenen en les llengües romàniques, s'arriba a entendre la importància dels processos de metonímia i metàfores presents en tota l'àrea panromànica. I és que part del valor intrínsec d'aquesta obra és superar les explicacions merament lingüístiques que expliquen l'evolució etimològica d'una forma per incorporar també explicacions de caràcter cognitiu o sociològic que acompanyen aquest procés per mitjà del qual s'acaba fixant el sistema antroponímic romànic.

De cara al futur, seria bo pensar en una possible digitalització del diccionari, ja que això facilitaria la seva consulta, i també la seva difusió. D'aquesta manera es podria tenir sempre a l'abast la informació pràctica que apareix al primer volum i que explica l'estructura (complexa) dels lemes i el valor dels codis que s'hi empen. I també poder consultar fàcilment les fonts bibliogràfiques i disposar d'una llista d'obres de consulta actualitzada. Finalment, com ja hem dit, seria molt útil disposar d'un índex final amb totes les formes dels cognoms que s'hi esmenten. Tot això donaria molta visibilitat a una obra magna que, malgrat les dificultats que han anat sorgint, ha aconseguit anar fent el seu camí i assolir els seus objectius. [Mar Batlle - Oficina d'Onomàstica, Institut d'Estudis Catalans].

